

– pilotski projekt mednarodnega sodelovanja pri reševanju skupnih prometnih problemov na območju mikrolokacije MMP Vrtojba je lahko vzorec in opozorilo državnim službam, da morajo pozornost nameniti tudi tistim MMP na notranjih mejah države, na katerih interes lokalnih skupnosti ni tolikšen kot pri MMP Vrtojba.

– iz postopka in rezultatov študije je razvidno, da se razvoja območja nekega MMP ne more obravnavati zgolj v lokalnem, ampak v širšem regionalnem okviru.

Asist. mag. Robert Rijavec, univ. dipl. inž. grad., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Prometnotehniški inštitut
E-pošta: rrijavec@fgg.uni-lj.si

Doc. dr. Alojzij Juvanc, univ. dipl. inž. grad., Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Prometnotehniški inštitut
E-pošta: ajuvanc@fgg.uni-lj.si,

Opomba:

[1] Občina Šempeter-Vrtojba: Prometna študija območja mednarodnega mejnega prehoda v Vrtojbi. Ljubljana: UL FGG, Prometnotehniški inštitut, 2004.

Barbara MUŠIČ
Ivan STANIČ

Razvoj podeželske skupnosti – Šmarje

Projekt se je razvil iz lokalne pobude za revitalizacijo dela koprskega podeželskega zaledja v slovenski Istri. Krajevna želja se je preoblikovala v strokovne podlage za nastajajoče formalne prostorske planske dokumente Mestne občine Koper. Hkrati je bilo preskušanih več metod sodelovanja z javnostjo oziroma lokalnimi prebivalci.

The project evolved from a local initiative for the revitalisation of the rural hinterland of Koper in Slovene Istria. The local desire was transformed into expert guidelines for part of the emerging formal spatial planning documents of the Municipality of Koper. Several public participation methods with the local inhabitants were also tested.

Lokalna pobuda Šmarje pri Kopru
Urbanistične in planerske delavnice

Local initiative Šmarje pri Kopru
Urbanistic and planning workshops

1. Uvod

Namen projekta Urbanistična zasnova naselja Šmarje je bil oceniti razvoj naselja Šmarje in vasi v krajevni skupnosti Šmarje ter predlagati planske in urbanistične usmeritve, vključno s predlogom prostorskih ukrepov, ki bodo zagotovili realizacijo novih usmeritev. Projekt se je zaključil z izhodišči za Strategijo prostorskega razvoja občine in Prostorskega reda Mestne občine Koper za naselje Šmarje in ostalih naselij v krajevni skupnosti Šmarje. Namen naloge je bil tudi preveriti različne metode participacije oziroma sodelovanja s prebivalci pri prostorskem planiranju. Mimogrede, pobudo za formalizacijo prostorskih odločitev so dali avtorji projekta revitalizacije istrske vasi Šmarje pri Kopru, ki so

jo leta 2003 predstavili kot »Vrata v osrčje slovenske Istre«.

Projekt »Vrata v osrčje slovenske Istre« se je razvil na lokalni ravni pod okriljem Krajevne skupnosti Šmarje in tam delujočih nevladnih organizacij kot so: Društvo Pangea – Društvo za varovanje okolja Koper, Turistično društvo Šmarje in Kulturno društvo France Bevk iz Šmarij. Sam začetek projekta je sprožila pobuda za ureditev vaškega jedra v naselju Šmarje. Ker se pobudniki projekta niso zadovoljili samo s prenovo vaškega jedra, so projekt razširili, sprva na celotno naselje Šmarje kasneje pa na preostala naselja Krajevne skupnosti Šmarje. Zakaj? Že iz naslova projekta je razbrati, da predstavlja naselje Šmarje pomembno središče oziroma vstopno točko v istrsko za-

ledje, t.i. vrata v slovensko Istro. S takšno razvojno mislijo naj bi se hkrati vzpostavila močna fizična in gospodarska identiteta naselja Šmarje in zagotovilo izhodišče za razvoj oz. revitalizacijo okoliških krajev kot so Fijeroga, Gažon, Grinjan, Grintovec, Koštabona, Krkavče, Pomjan, Puče, Srgaši in Župančiči.

Prednostna področja projekta Urbanistične zasnove naselja Šmarje so bila:

- poselitev (prenova vaškega jedra oz. jeder, krepitev policentrizma in dostopnosti, krepitev partnerskega odnosa med mestom in podeželjem, zagotavljanje pogojev za strukturne spremembe);
- infrastruktura (povezovalne ceste, javne površine, grajeno javno dobro);

- krajina (zemljišča v kmetijski rabi, načrtovani krajinski park, naravni potenciali).

2. Predmet obdelave

Širše območje obdelave predstavlja Krajevna skupnost Šmarje z vsemi pripadajočimi naselji v južnem delu Mestne občine Koper. Naselje Šmarje je sicer ena večjih vasi v slovenski Istri in gravitacijsko središče okoliških. Območja naselij, ki sestavljajo Krajevno skupnost Šmarje so: Brič, Dilici, Fijeroga, Gažon, Grinjan, Grintovec, Koštabona, Krkavče, Pomjan, Puče, Srgaši (Sergaši), Šmarje in Župančiči (Flegi). V severnem delu ga prekriva flišno Šavrinsko gričevje, ki se v južnem delu strmo spušča proti krajinskemu parku doline reke Dragonje. Samo naselje Šmarje kot ožje območje obravnave je razpotegnjeno vzdolž slemena Šavrinskega gričevja in pretežno leži na nadmorski višini 280 metrov. Sestavljeno je iz predelov Sv. Križ, Gabrca, Lukuca, Tabor, Vas (osrednji del), Kandelca in Zabreg. Z gozdovi obrasla pobočja severne strani Šmarskega hriba so močno izpostavljena burji, južna in zahodna pobočja pa nudijo ugodne vremenske razmere za gojenje oljk, vinske trte, sadnega drevja in zelenjave.

3. Metoda dela

V skladu z razpisom je bila naloga razčlenjena na štiri dele oz. faze:

- analiza in vrednotenje obstoječega stanja;

Naslov karte:
K8_L1_Krkavče_struktura naselja

Legenda:

- meja naselja
- objekt
- cesta

Nadmorske višine posameznih plastnic:

- 100 m
- 200 m
- 300 m
- 400 m
- plastnice na višinski razdalji 25 m

Vir: GURS, 2004; UIRS, 2005

- predlog urbanistične zasnove;
- izhodišča in usmeritve za prostorski red;
- ukrepi za izvajanje urbanistične zasnove;

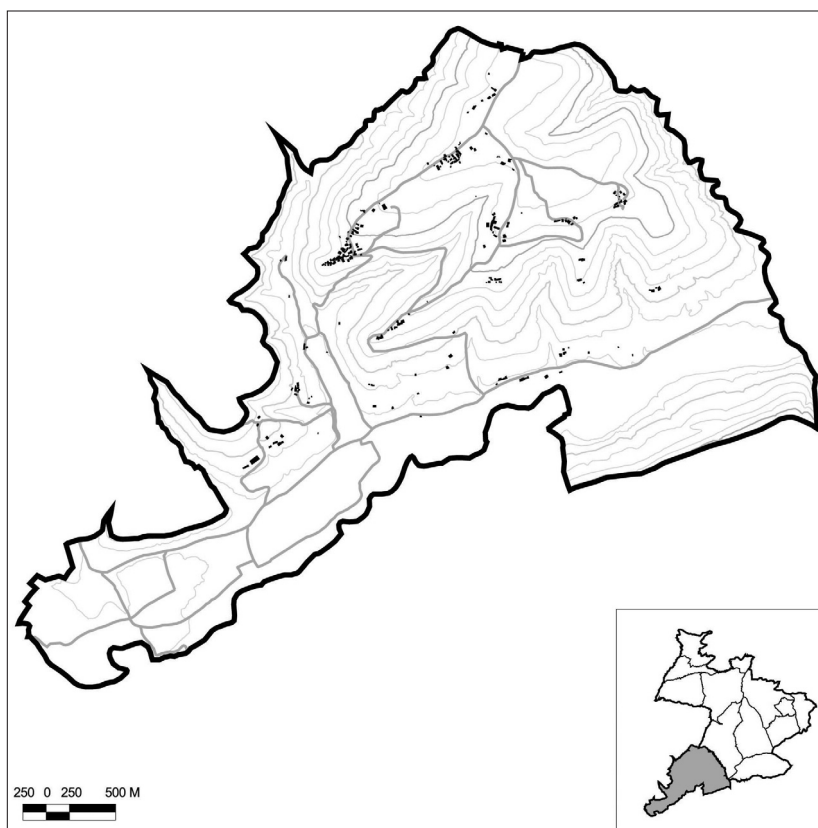
V vseh fazah projekta so se preskušale različne oblike sodelovanja z lokalnim prebivalstvom

3.1 Posamezne faze projekta

Prva faza je bila namenjena predvsem spoznavanju prostora, opredelitvi problemov in potencialov prostora. Prvi del je obsegal inventarizacijo območja Krajevne skupnosti Šmarje na podlagi razpoložljivih podatkov (podatki prevzeti iz registra teritorialnih enot, EHIŠ in drugih registrov, podatki povzeti iz veljavnih prostorskih sestavin planskih dokumentov in drugih evidenc MOK, podatki z gospodarsko infrastrukturo idr.), ki smo jih prostorsko umestili in predstavili grafično. Drugi del je obsegal inventarizacijo

naselij v Krajevni skupnosti Šmarje in je nastal na podlagi obsežnih terenskih raziskav. Predstavitev posameznega naselja je sestavljena iz naslednjih podatkov: nadmorska višina, najvišji vrh v naselju, popis prebivalcev po letih, dostopnost, zgodovinski razvoj, gospodarski razvoj. V grafičnem delu je za vsako naselje posebej prikazana struktura naselja, razmestitev dejavnosti v prostoru in ponekod še podrobnejša struktura naselja z prikazom odprtih prostorov (trgov), dominantnih objektov, javnih odprtih prostorov, idr. Marca 2005 je bila organizirana prva delavnica s krajanji in vabljenimi strokovnjaki. Namenjena je bila predstavitvi problematike, razvojnih potencialov in oblikovanju okvira nadaljnega delovanja z zbiranjem pobud in predlogov.

V drugi fazi je bilo izvedenih nekaj akcij sodelovanja s krajanji. Poskušali smo spodbuditi lokalne prebivalce k razmišljanju o prihodnjem

Slika 1: Primer analize naselja: Krkavče – struktura naselja

razvoju območja in jim v razpravo ponudili tri razvojne strategije:

• **Scenarij 1: Sonaravni – Šmarje kraj kakovostnega bivanja**

Šmarje je prostor ugodnega in udobnega bivanja, tudi za občasne in posebne oblike bivanja. Storitve in oskrba osrednjega naselja so namenjene predvsem bivanju. Oblikuje se mrežo lokalnih središč z velikosti središča ustrezno oskrbo in delitvijo skupnih funkcij. Delovna mesta se ohranja in popestri z storitvami namenjenimi vzdrževanju visoke kakovosti bivanja (osebne storitve, oskrba na domu, posebne zdravstvene storitve). Pri graditvi se v največji možni meri upoštevajo značilnosti tradicionalne mediteranske arhitekture. Kmetovanje je okolju prijazno. Ustanovi se krajinski park Dragonja in opredelijo skladne razvojne priložnosti.

• **Scenarij 2: Razvratni – Šmarje spontano**

Šmarje je privlačno za naložbe zaradi bližine morja, dobre dostopnosti, sorazmerno ohranjene narave

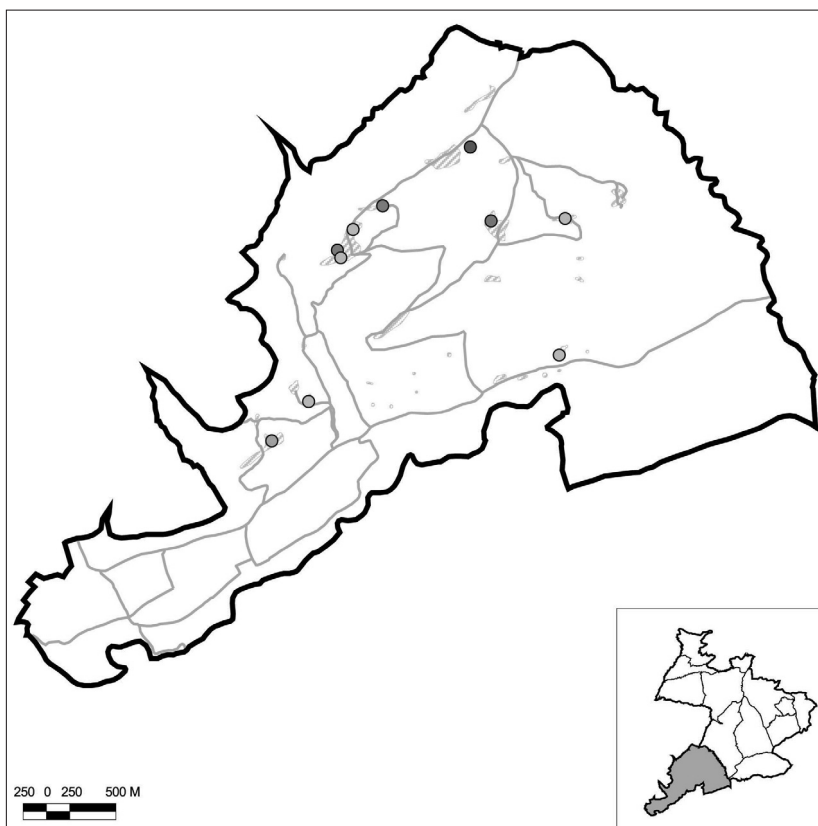
idr. Občina izvaja samo tiste dejavnosti, ki so namenjene preprečevanju socialnega razslojevanja. Najboljše lokacije se prepusti v upravljanje in razvoj najboljšim ponudnikom, pri čemer se javni interes uveljavlja le na najbolj splošnih zadevah javne koristi. Prometne ureditve sledijo pobudam in so podrejene konkretnim naložbam. Predvidi se obsežne površine za dolgoročno pozidavo najprivlačnejših prostorov in povečanje obsega storitev in infrastrukture (šolstvo, zdravstvo, trgovina, razširitev prometnega in komunalnega omrežja gospodarske infrastrukture idr.).

• **Scenarij 3: Turizem in kmetijstvo – Slovenski »sončni pas«**

Poselitev se usmerja v vsa naselja KS, tako da se hkrati oblikuje večja lokalna središča z ustrezno infrastrukturo in oskrbo (npr. Šmarje, Krkavče, Gažon ali drugače). Načrtuje se povečanje osnovne šole, graditev več lokalnih športno-

rekreacijskih območij in turističnih zmogljivosti z raznovrstnimi programi. Načrtuje se povečanje števila delovnih mest, predvsem v prostorsko nezahtevnih visoko-tehnoloških proizvodnih in storitvenih panogah, povezanih z razvojem lokalnega vzdržnega kmetijstva, turizma, manjših proizvodnih obratov, osebnih storitvah idr. Ves predel od Šmarij do Dragonje se opredeli kot prednostno namenjen turizmu, kjer se umesti vsa potrebna infrastruktura. Obseg stanovanj namenjenih sezonskemu ali občasnemu bivanju se poveča prek 30 % vseh stanovanj v KS. Razvijejo se tradicionalni in novi (inovativni) programi ponudbe naravne (KP Dragonja) in druge dediščine (naselja Krkavče, Koštabona, Puče idr.)

V tretji fazi smo izdelali predlog zasnove naselja s priporočili za UZ in SPRO v skladu z določili področnih predpisov, četrta faza pa bila namenjena pripravi izhodišč za PRO.

Slika 2: Primer analize naselja: Krkavče – podrobna struktura naselja

3.2 Delavnice

Prve delavnice z lokalnim prebivalstvom so se že odvijale v sklopu projekta Revitalizacije istrske vasi Šmarje pri Kopru »Vrata v slovensko Istro«, ki ga je izvedlo društvo Pangea. Uporabili so metode javnih razprav in javnomnenjskih anket.

Ob začetku izvajanja projekta Urbanistične zasnove Šmarje se je decembra 2004 v ta oblikoval lokalni

Naslov karte:
K8_L2_Krkavče_dejavnosti

Legenda:

- meja naselja
 - cesta
 - ▨ območje naselja
- Kategorizacija dejavnosti:
- primarne dejavnosti
 - sekundarne dejavnosti
 - sekundarne in terciarne dejavnosti
 - terciarne dejavnosti
 - terciarne in kvartarne dejavnosti
 - kvartarne dejavnosti

Vir: GURS, 2004; UIRS, 2005

projektni svet (LPS) pod vodstvom društva Pangea in predstavniki Krajevne skupnosti Šmarje, ki je predstavljal povezovalni člen med strokovno in lokalno ravni. V sodelovanju z lokalnim projektnim svetom sta bili tekom projekta organizirani dve delavnici. Prva t.i. problemska delavnica je tekom prve faze potekala v obliki strokovno-znanstvenega seminarja, kjer so vabljeni strokovnjaki z različnih področij predstavili problemske vidike prostora in razvojne potencialne. Sledila je vodena razprava. Namen delavnice je bil oblikovati stališča, ki bi se kasneje preoblikovala v strateška izhodišča za SPRO.[1]

Sledila je druga, arhitekturno-urbanistična delavnica. Trajala je tri dni, sodelovale pa so štiri mentorsko vodene skupine. Zaradi omejenega časa so skupinam bile dodeljene povsem konkretne naloge oz. teme:[2]

- 1. skupina se je ukvarjala z omrežjem naselij. Zagovarjali so stališče, da je prostor Krajevne skupnosti treba razumeti kot enovit prostor z različnimi razvojnimi prednostmi in priložnostmi. Poudarek je bil na koncentraciji osrednjih dejavnosti v naseljih in na oblikovanju prepoznavnega sistema omrežja naselij. Predlog prostorske ureditve uvaja tudi sistem izboljšanja ali ohranjanja privzetega naselbinskega vzorca.
- 2. skupina je prevzela tematiko grajenih kakovosti. Ukvarjali so se s predlogom zasnove, ki se konkretno posveča ohranjanju naselbinskih kakovosti oziroma rekonstrukciji vrednih kakovosti iz preteklosti, ki so danes zelo zanemarjene. Na podlagi analiz ohranjenih grajenih struktur starega vaškega jedra v Šmarjah so predlagali primer prenove.
- 3. skupina se je ukvarjala z odprtim prostorom, saj so oblikovani in uporabni javni prostori, še zlasti v sredozemskem prostoru, prepoznani kot pomemben element kakovostnega bivalnega okolja. V predlogu so izpostavili

tri možne tipe odprtih javnih prostorov v Krajevni skupnosti, in sicer: trg v reprezentančnem naselju (Šmarje, največje naselje, sedež KS), prostor večjega zgodovinskega naselja (Koštabona) in prostor novega sodobnega storitvenega naselja (križišče).

- 4. skupina z Oddelka za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete je izvedla javno-mnenjsko anketo o prostorskem razvoju Krajevne skupnosti Šmarje. Dodatna naloga skupine je bila opredeliti smernice iz krajinsko-arhitekturnega vidika za umeščanju več-stanovanjskih objektov in obrtne cone

Rezultati delavnic so omogočili:

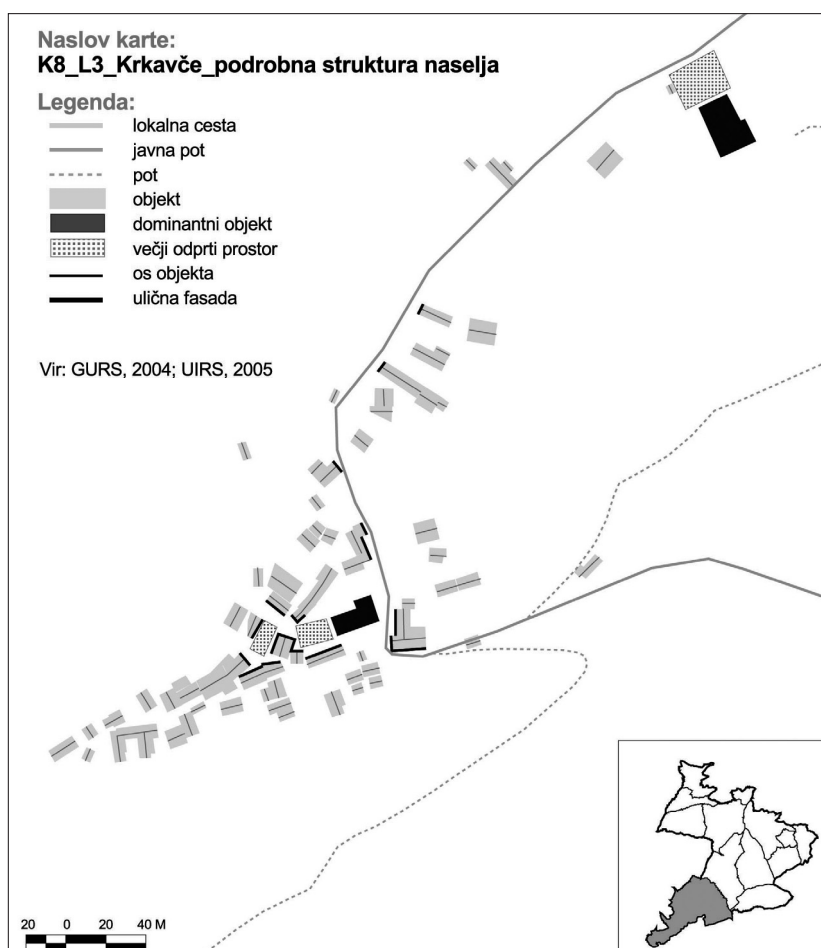
– **prepoznavanje razvojnih prednosti**

Spremenljivost krajanov za razvoj v območju Krajevne skupno-

sti Šmarje je visoka. Kot potencial razvoja krajanje vidijo v razvoju kmetijstva, turizma in z njim povezanimi nastanitvami. V ta namen je potrebno rehabilitirati kmetijstvo in prenoviti kulturno stavbno in naselbinsko dediščino. Pri samem razvoju naselja Šmarje je bil poudarek na povečanju števila prebivalcev. Za potrebe privlačnosti samega prostora za stalno in občasno bivanje je potrebno prenoviti komunalno in gospodarsko infrastrukturo in pospešiti razvoj osrednjih in storitvenih dejavnosti.

– **spoznavanje z razvojnimi problemi in razumevanje lokalnega vrednostnega sistema**

Tekom delavnic se je pogovor odbijal le o tekočih zadevah, o prihodnjem razvoju, tako kot drugod po Sloveniji, le malokdo

Slika 3: Primer analize naselja: Krkavče – analiza dejavnosti

razmišlja. Problematika, ki je bila izpostavljena tekom razprave se je nanašala predvsem na prometno in komunalno infrastrukturo, kot glavni zaviralki razvoja. Mnenja o velikih projektih kot so Natura 2000 in krajinski park Dragonja so bila zelo različna.

– krepitev lokalnega projektnega sveta

Lokalni projektni svet igra pri uresničevanju strateško razvojnih odločitev pomembno vlogo med krajanji kot lokalni akter in kot skrbnik. Ustanovitev sveta je pomembna pri krepitvi lokalne skupnosti. Pa tudi navezovanju neposrednejših stikov z Mestno občino in Regionalno razvojno agencijo.

– prepoznavanje deležnikov in motiviranje

Ne glede na dobro oglaševanje delavnic so se te metode sodelovanja za samo motivacijo lokalnega prebivalstva izkazale kot nepravne. V ta namen je bilo v naslednjih fazah izvedena druga metoda, metoda ciljnega anketiranja posameznikov, vendar kljub slabe-

mu odziv sodelovanje posameznikov pripomoglo k oblikovanju stališč razvojnim pobudam.

4. Proizvod

Na podlagi sklepov delavnic in javnomnenjske raziskave je bil v tretji fazi izdelan predlog urbanistične zasnove naselja Šmarje skupaj s priporočili za SPRO v skladu z določili področnih predpisov.

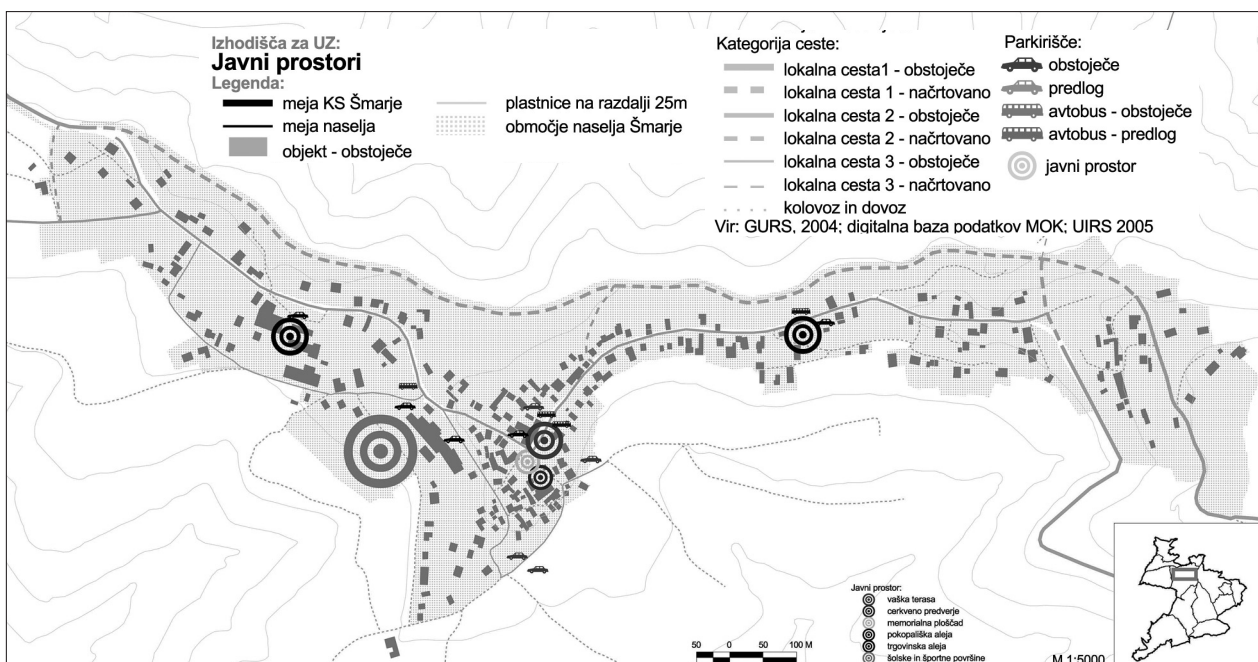
Konkretno so poudarki prostorskih ureditev, ki jih je izvajalec predstavil sledeči:

- Hierarhična členitev naselij (osrednji pas: Gažon–Srgaši–Grintovec–Šmarje–Pomjan z ohranitvijo kmetijske proizvodnje v manjših naseljih; kmetijsko-turistično zaledje: Pomjan–Fijeroga–Koštabona–Puče–Krkavče; eko-pas: dolina Dragonje, Brič in Župančiči);
- Okrepitev središčnega položaja Šmarij (izgradnja stanovanj, območij mešane rabe in družbenih dejavnosti);
- Omogočanje razvoja turističnih dejavnosti v zgodovinskih nase-

ljih ob hkratni prenovi tudi z občasnimi bivališči v prenovljenih objektih (Koštabona, Krkavče, Pomjan);

- Izboljšanje možnosti za ekokmetijsko proizvodnjo (središče v Pučah);
- Izgradnja severne obvozne ceste od Kužere prek Šmarij do Pomjana;
- Razširitev cestišča Šmarje–Novavas;
- Omejitev prometa z motornimi vozili v dolini reke Dragonje;
- Sanacija in (ali) rekonstrukcija gospodarske infrastrukture (podzemna izvedba elektroenergetskih vodov v vseh naseljih, izgradnja kanalizacije, morebitnega plinskega omrežja ali plinskih postaj, čistilnih naprav za odpadne vode, tj. priključevanje na CČN Koper, lokalne ČN, individualne ČN, idr.);
- Razvoj turistične infrastrukture pod Krkavčami (avto kamp, zabavišni programi, jezdne steze idr.).

Sklepna faza, je bila namenjena pripravi izhodišč za Prostorski red občine.

Slika 4: Izhodišča za urbanistično zasnovo naselja Šmarje – javni prostori

5. Sklep

Posvetovalne delavnice kot ena izmed metod sodelovanja javnosti pri prostorskih ureditvah so se skozi projekt izkazale za manj primerne. Problem je bil v morda preširokem razponu tematik za razpravo na lokalni ravni, saj so se predvsem vezale na pretekle (slabe) izkušnje in (negativne) odzive na delo občinske uprave. Tako smo se v zaključnem delu projekta odločili, da končne rezultate naloge predhodno razgrnemo in šele nato izpeljemo delavnico, na kateri bi lahko pričakovali jasnejše in bolj točne argumente krajanov.

Nadalje menimo, da vplivnost ali obseg sistemskih razvojnih ukrepov presega meje Krajevne skupnosti Šmarje in Mestne občine Koper ter da je treba pristopiti k sodelovanju tudi z drugimi Krajevnimi skupnostmi in občinami (Piran, Izola). Tako bi lahko oblikovali širši projekt revitalizacije slovenske Istre, ki obsega različne dejavnosti, od oblikovanja Krajinskega parka Dragonja, s programom upravljanja, usmeritvi v razvoj eko-kmetijstva in turizma, ureditvi gospodarske infrastrukture in izboljšav v lokalnem prometnem sistemu. To pa so vse regionalni razvojni projekti.

Treba je tudi poudariti, da je zaradi zdajšnjih lastninskih razmer in razpršenih investicijskih naporov v tem prostoru, ki bolj škodujejo kakor koristijo, potrebno na državni ravni oblikovati sistemski okvir za zavarovanje in revitalizacijo kulturne, predvsem pa naselbinske dediščine, saj je ta neposredni fizični okvir za kakršna koli razvojna dejanja v prihodnosti.

Barbara Mušič, univ. dipl. inž. arh., Ivan Stanič, univ. dipl. inž. arh., Urbanistični inštitut RS, Ljubljana
E-pošta: barbara.music@uirs.si, ivan.stanic@uirs.si

Opombe

- ¹ Posamezne teme so predstavili: prof. dr. Ana Barbič: Razvojni potenciali in človeški viri podeželskega območja, dr. Darko Likar: Naselbinske danosti, prednosti in možnosti, dr. Aleš Bizjak: Ekomenedžment in krajinski park Dragonja in Ivan Stanič: Scenariji prostorskega razvoja.
- ² V prvi skupini so delovali Ivan Stanič, Andreja Biba Tominc, Barbara Mušič in Andrej Medved, v drugi dr. Darko Likar in Anton Marn ter Primož Bertonec, Zoran Kenda in Matej Kuhar, v tretji doc. dr. Lučka Ažman Momirski in Ivan Stanič ter Alja Shaar in Andreja Horvat Rusjakov, četrti pa doc. dr. Mojca Golobič in Lidija Breskvar Žaucer, Alenka Cof, Nina Kravanja, Rašeljka Tomasović ter Andreja Zapužek.

Viri in literatura

- Ažman Momirski, Lučka (1998) Mednarodna urbanistična delavnica Koper – integracija mesta, mestna občina Koper, MOP-UPP, Koper
- Krajevni leksikon Slovenije (1995), Državna založba Slovenije, Ljubljana, str. 93, 112, 134, 138, 155, 164, 195, 196, 204, 205, 288, 301, 315, 360, 382, 448.
- Krajevni leksikon Slovenija (1968), I knjiga, Zahodni del Slovenije, Državna založba Slovenije, Ljubljana, str. 120–147.
- Medved, Andrej (2003) Revitalizacija istrske vasi Šmarje pri Kopru: »Vrata v slovensko Istro«, Poročilo pripravljalne faze, PANGEA, društvo za varovanje okolja Koper, Koper.
- Razvojni projekt Koper 2020 (1999) MO Koper, Koper
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije (2004) MOPE, Direktorat za prostor, Urad za prostorski razvoj, Ljubljana

Spletne strani

- <http://www.koper.si/povezave/podezelje/index.html>
- <http://members.tripod.com/čkostabona/kostabona.html>
- <http://www.burger.si/Kostabona/Kostabona.html>
- <http://www.geocities.com/kostabona/>
- <http://www.istrians.com/istria/maps/historic/index.htm>
- <http://www.kz-agraria.si/predstavitev.html>